

Havacılık Alanında Eğitim Gören Öğrencilerin Mesleki Staj Deneyimlerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma

A Study on Civil Aviation Students' Evaluation of their Internship Experiences

Volkan Yavaş , Armağan Macit , Rüstem Barış Yeşilay

Ege Üniversitesi, Havacılık Meslek Yüksekokulu, İzmir

Özet

Sivil havacılık alanı doğası gereği yüksek düzeyde nitelikli personele ihtiyaç duyan, dinamik ve sürekli gelişen bir sektör olarak kabul edilmektedir. Bu alanda eğitim gören öğrencilerin üniversitelerde aldıkları teorik eğitimin yanı sıra pratik eğitime yönelik uygulamaların olması da oldukça önemlidir. Mesleki staj, bu pratik uygulamalara cevap verebilecek ve öğrencilerin sektör ile ilgili bilgi ve tecrübelerini artıracak en önemli süreçlerden biridir. Bu açıdan hem sektör temsilcilerinin potansiyel çalışanlarını değerlendirmeleri, hem de öğrencilerin gelecek çalışma alanları hakkında değerlendirme yapabilmeleri açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Bu çalışmanın amacı, havacılık alanında eğitim gören öğrencilerin mesleki staj deneyimlerini “kişisel değerlendirme, staj deneyimi, çalışma ortamı ve üniversite ile ilişki” başlıkları altında değerlendirmektir. Yöntem olarak Türkiye’deki sivil havacılık eğitimi veren yükseköğretim kurumlarında saha araştırması yapılarak toplamda 19 üniversite ve 5 farklı havacılık bölümünden 229 öğrenci üzerinden anket formu ile veri toplanmış ve ilgili hipotezler test edilmiştir. Araştırmada öne sürülen 5 hipotezin 4’ü için pozitif ve anlamlı bir ilişki ortaya konmuştur. Genel anlamda araştırmaya katılan stajyer öğrencilerin staj memnuniyet düzeylerinin yüksek olduğu ortaya konmuş ancak staj deneyimine dair dikkate alınması gereken birtakım unsurlar olduğu da belirtilmiştir.

Anahtar sözcükler: Havacılık, öğrenci değerlendirme, staj.

Eğitim, üretim ve hizmet sektöründe istenilen bilgi ve becerilere sahip iş gücünü yetiştirmek için önem arz etmektedir. Eğitimler mesleki alana ve ihtiyaca göre teorik ve uygulamalı olarak planlanabilmektedir (Woodhall, 1979). Teorik eğitimin gerekliliğinin yanında mesleki bilgi ve becerilerin geliştirilmesine yönelik uygulamalı eğitimlerin önemi de gittikçe artmaktadır. Uygulamalı eğitimler, eğitim kurumlarının kapasite kısıtlamaları ve alan uygulamalarının

Abstract

Civil aviation is considered as a dynamic and continuously developing sector that requires highly qualified personnel due to its nature. It is critical for the students studying in this field to receive hands-on training as well as theoretical training in universities. Internship is one of the most important tools to meet this need for practical training and to increase the sectoral knowledge and experience of civil aviation students. In this respect, it plays a critical role both in terms of sector representatives' assessment of their potential employees and students' assessment of their future professional field of work. The aim of this study is to evaluate the internship experiences of the students studying in the aviation field, by focusing on the headings of “personal evaluation, internship experience, working environment, and relationship with university”. The research was conducted on site at the higher education institutions offering civil aviation education in Turkey by administering a questionnaire to a total of 229 students studying in 5 different aviation departments at 19 universities, and the research hypotheses were tested in this way. A positive and significant correlation was found for 4 of the 5 hypotheses proposed in the study. Overall, the internship satisfaction level of the trainee students who participated in the research was found to be high; however, some key factors were identified to be worthy of consideration to improve the internship experience.

Keywords: Aviation, internship, student assessment.

yerinde tecrübe edilmesi amacı ile staj olarak uygulanmaktadır.

Sivil havacılık alanında 1980’li yıllardan sonra gerçekleşen liberalleşmenin de etkisi ile birçok havayolu işletmesi sektöre giriş yapmış; havacılık sektörüne olan ilginin artması ve yolcu sayılarında meydana gelen artış havacılık işletmelerinin ihtiyaç duyduğu nitelikli personel sayısında da artışa neden olmuştur (Gerede, 2015).

İletişim / Correspondence:

Doç. Dr. Rüstem Barış Yeşilay
Ege Üniversitesi Havacılık Meslek
Yüksekokulu, Ahmet Eroğlu Eğitim
Tesisleri, 1099. Sokak, No: 114,
Sarıç, Gazimemir, İzmir
e-posta: rbyesilay@gmail.com

Yükseköğretim Dergisi / Journal of Higher Education (Turkey), 11(2 Pt 1), 331–343. © 2021 Deomed

Geliş tarihi / Received: Şubat / February 3, 2019; Kabul tarihi / Accepted: Ekim / October 5, 2020

Bu makalenin atfı künyesi / How to cite this article: Yavaş, V., Macit, A., & Yeşilay, R. B. (2021). Havacılık alanında eğitim gören öğrencilerin mesleki staj deneyimlerinin değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *Yükseköğretim Dergisi*, 11(2 Pt 1), 331–343. doi:10.2399/yod.20.521417

ORCID ID: V. Yavaş 0000-0002-4237-6386; A. Macit 0000-0002-5694-8285; R. B. Yeşilay 0000-0002-0830-8224

Havacılık işletmelerinin ihtiyaç duyduğu personeli yetiştirmek amacı ile kamu ve özel kuruluşlar bünyesinde havacılık eğitimi veren bölümler açılmıştır. Devlet üniversiteleri, vakıf üniversiteleri ve özel havacılık okulları, nitelikli havacılık personeli yetiştirme konusunda teorik eğitim vermekle birlikte, sektörde faaliyet gösteren işletmelerden de uygulamalı eğitim desteği almaktadır.

Uygulamalı eğitimin en önemli bölümlerinden olan staj, öğrencilerin sektörle buluşması, mesleki deneyim kazanması, teorik bilginin uygulama ile pekişmesi, yeni iş fırsatlarının yakalanması gibi sebepler ile önem arz etmesine rağmen, öğrenciler tarafından verimliliği konusunda bazı problemler ile karşılaşmaktadır (Emir, Pelit ve Aslan, 2010).

Bu çalışmada havacılık alanında eğitim alan öğrencilerin yaptıkları staj ile ilgili kişisel değerlendirmelerinden yola çıkarak, staj deneyimlerinin, çalışma ortamı ile alakalı görüşlerinin ve staj yapılan kuruluş ile üniversite ilişkilerinin boyutunun belirlenmesi amaçlanmaktadır. Elde edilecek veriler ile havacılık alanında kısıtlı sayıda yapılan çalışmaya istinaden stajın sektör/istihdam ve eğitim arasındaki konumu netleştirilebilecek, staja dair sektör temsilcileri ve öğrencilerin bakışı ve gösterdiği önem teorik olarak ortaya konabilecek, pratik olarak ise elde edilen veriler ışığında stajın olumsuz veya eksik yönleri ortaya çıkarılarak memnuniyetsizliklerin ortadan kaldırılacağı bir imkân yaratılacaktır.

Havacılık Eğitimi ve Staj

Hava taşımacılığı teknik ve karmaşık bir hizmet çeşididir. Bu yüzden diğer sektörlerle kıyaslandığında ihtiyaç duyulan nitelikli personel sayısı daha fazladır. Dünya genelinde teknolojik gelişmelerde öncü ve teknoloji yoğunluklu bir sektör olmasına rağmen, havacılık sektöründe otomasyon sistemleri henüz insan gücünün yerini alamamıştır (Küçükönel ve Korul, 2002). Teknolojik gelişmelerin ışığında çeşitli otonom sistemler havacılık sektöründe var olmaya ve kullanılmaya başlansa da bunlar hala ağırlıklı olarak insan kontrollü sistemler olarak kullanılmaktadır (Hancock, Nourbakhs ve Stewart, 2019). Bu sebeple yüksek oranda iş gücü istihdam eden bir sektör olarak nitelendirilebilir.

Nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde mesleki eğitimin önemi oldukça büyüktür. Türkiye gibi genç nüfus oranının yüksek olduğu ülkelerde vasıfsız iş gücü probleminin ortadan kaldırılması amacı ile mesleki eğitim teşvik edilmektedir (Sarııyık, 2013). Mesleki eğitimin teşvik edilmesinin amacı ise bireylere örgün eğitimin yanı sıra, meslekleri açısından kaliteli öğrenme fırsatları yaratmaktır (Türkonfed, 2006).

Türkiye’de Havacılık Eğitimi

Türkiye’de havacılık faaliyetlerinin yeni başladığı dönemlerde, havacılık ile ilgili eğitime önem verilmemekle birlikte

eğitim, genel olarak usta-çırak ilişkisi ile devam ettirilmekteydi. Ancak uluslararası bir alan olan havacılıkta yaşanan gelişmeler, genel eğitim sistemlerinden uyarlanmış bir havacılık eğitimini zorunlu kılmıştır (Uslu, 2015).

Ülkemizde havacılık eğitimi ortaöğretim, ara öğretim ve yükseköğretim olarak kademelendirilmektedir (Uslu, 2015). Ortaöğretimde önceleri devlet tarafından verilen havacılık eğitimi, günümüzde havacılık alanında eğitim veren özel meslek liseleriyle de yaygınlaşmıştır. Şu an ülkemizde en fazla, ara öğretim yani ön lisans düzeyinde havacılık eğitimi verilmektedir. Bunun sebebi ihtiyaç duyulan nitelikli ara eleman sayısının fazla olması olarak gösterilebilir. Sivil havacılık yüksekokulları ile havacılık ve uzay bilimleri fakültesi bünyesinde havacılık lisans eğitimleri sürdürülmekte, enstitüler bünyesinde de yüksek lisans ve doktora eğitimleri verilmektedir (Kiracı ve Bayrak, 2014).

Türkiye’de verilen havacılık eğitimi okullarda teorik ağırlıklı olmak üzere staj uygulamaları ile desteklenmekte; okul sonrası işbaşı ve tazeleme eğitimleri ile devam etmektedir. Bu eğitimler akademik anlamda teorik bilgi odaklı olması sebebiyle pratik/uygulama eğitimine daha az yer ayrılmakta, bu da yetişen iş gücünün havacılık sektöründe gerçekleştirdiği işbaşı uygulamalarında yeterli olmamaktadır. Bu sebeple havalimanında operasyonlara bizzat katılarak gerçekleşen staj ve işbaşı eğitimleri mesleki yeterlilik konusunda daha etkili olmaktadır (Cavcar, 1990).

Havacılık sektöründe yaşanan gelişmeler, yolcu sayısındaki artış ve yeni havalimanlarının yapılması ile havacılık sektöründe eğitimin önemi günden güne artmakta; istihdam oranlarının yüksek olduğu havacılık sektörü de öğrenciler tarafından cazip görülmektedir. Bu sebeple yükseköğretim kurumlarının havacılık ile ilgili bölümlerinin doluluk oranları %90’ın üzerindedir (Saldıraner, 2012).

Staj

Staj, Türk Dil Kurumu tarafından “*meslek edinecek kimsenin geçirdiği uygulamalı öğrenme dönemi*” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2014). Kozak (Turizm Gazetesi, 2014) tarafından ise “*bir meslek veya sanat dalı ile ilgili alınan eğitimi uygulamak ve deneyim sabibi olmak amacıyla yürütülen etkinlik*” olarak tanımlanmaktadır. Phillips (1996) stajı, bir üniversite öğrencisine geleneksel kampüs içi akademik öğrenmeyi, seçilen bir alanda profesyonel çalışma deneyimi ile birleştirme fırsatı olarak tanımlamaktadır. Worrells (2006) ise, iş birlikçi eğitim ve staj kavramlarının akademik literatür dahil olmak üzere birbirlerinin yerine kullanıldıklarını ancak bazı temel farklılıklar olduğunu belirterek; iş birlikçi eğitimin gerçek iş deneyimi edinme yöntemi olduğunu, stajın ise öğrencileri çalışma ortamına sunduğunu ifade etmektedir.

Staj, öğrenciler için eğitimini gördükleri meslek ile ilgili olarak sektörde yer alan uygulamaları yakından görme fırsatı yaratan bir süreçtir. Staj, bireyin ait olacağı iş yaşamında karşılaşılabileceği sorunları tanıma, bu sorunlarla başa çıkabilme, bağlı olacağı işletme içinde iyi iletişim kurabilme, faaliyet gösterdiği sektörde müşteri istek ve beklentilerini anlama, gözleme ve onlarla nasıl sağlıklı iletişim kurulacağına ilişkin çok değerli bilgiler kazandırabilmektedir. Bu bilgiler ışığında öğrenciler daha donanımlı, özgüveni gelişmiş ve sektöre ait yenilikleri tanıyarak, mezuniyet sonrası için önemli bir referans elde etmiş olmaktadır (Çetin, 2005).

Staj öğrenciler için olduğu kadar işletmeler için de önem arz etmektedir. İşletmeler personel seçme aşamasında staj süreçlerini değerlendirebildikleri gibi, öğrencilere kendi işletme kuralları çerçevesinde eğitim vererek insan kaynaklarını önemli bir şekilde yönetebilmektedir. Stajlar; eğitim kurumları, sektör ve öğrenciler arasında bağlantı sağlaması açısından da farklı bir boyutta değerlendirilebilir.

Havacılık Eğitiminde Staj Uygulamalarının Önemi

Havacılıkta staj uygulamaları öğrencilerin tecrübe kazanması, sektör ile ilişki kurması, akademik bilgilerini pekiştirme, meslek etiğini özümsemesi ve mesleki ahlak duygusunun oluşması açısından büyük önem arz etmektedir. Geçmiş yıllarda staj eğitimleri çok fazla önemsenmezken, son zamanlarda yapılan çalışmaların stajın öğrenme üstünde etkisini ortaya koyması farkındalığı artırmıştır. İşletmelerin iş gücü olarak çalıştıracakları personellerde istediği yeterlilikler açısından stajlara daha fazla önem vermeye başladıkları da bilinmektedir (Prather, 1999).

Havacılık işletmeleri için kişilerin sahip olduğu tecrübe belirleyici bir tercih sebebidir ve yeni mezun olanlar için bu deneyimi elde etmek imkânsız görünebilir. Öğrencilerin eğitimleri süresince akademik anlamda edindikleri teorik bilgileri sahada uygulayabilme imkânı veren staj, tecrübe eksikliği engelini aşabilmek adına oldukça kritik bir nokta olarak değerlendirilmektedir (Prather, 1999).

Thiesse, NewMyer ve Widick (1992) çalışmalarında, havalimanında yapılan stajların farklı alanlarda yeterlilik kazandırdığından bahsetmekte ve havaalanı staj programının beş geleneksel yapısını şu şekilde detaylandırmaktadırlar:

- Alternatif iş gölgelemesi: Stajyer havalimanı yöneticisine yönetici asistanı olur ve böylece yakın yönetsel iş birliği ile öğrenir.
- Bölüm rotasyonu: Stajyerin halkla ilişkiler, kara taşımacılığı, operasyonları ve bakım gibi havaalanındaki çeşitli bölümler boyunca dönmesine izin vermektedir.

- Tek bölümlü staj: Öğrencinin sadece bir bölümde deneyim kazanmasını sağlayan ancak öğrenciler için tavsiye edilmemesine rağmen sıklıkla karşılaşılan bir staj türüdür.
- Akademik staj: Bireyin staj gözlemleri ile bir rapor, sunum, el kitabı ya da kitapçık oluşturmaktır.
- Son alternatif ise: Bireyin görevi ile ilgili yoğun araştırma yapmasını, akademik staj gibi rapor hazırlamasını ve aynı zamanda uygulama yapmasını kapsamaktadır. Yazarlar durum ve şartlara göre beş türün de öğrencilere yeterlilik açısından büyük katkısının olacağını belirtmektedirler.

Bunun yanı sıra akademik literatürde havacılıkta staja dair pek çok farklı bakış açısına sahip çalışmalara da rastlanmaktadır (■ Tablo 1).

Literatürde yer alan staja yönelik çeşitli çalışmalar derlenerek ilgili hipotezler havacılık sektörü ve öğrencilerine yönelik olarak sektöre özgü unsurlar ışığında oluşturulmuş, hipotezler oluşturulurken de başta havacılık/ulaştırma sektöründe az çalışma olması sebebiyle yakın alandaki çalışmalar ve diğer çeşitli akademik çalışmalardan yararlanılmıştır. İlk olarak staj memnuniyeti üzerine yapılan hemen tüm araştırmalarda çalışma ortamının staj üzerindeki etkisinin oldukça büyük olduğu görülürken bu değişkeni hem fiziksel ortam hem de çalışanlar/yöneticiler olmak üzere iki aşamada değerlendirmek gerektiği düşünülmektedir. Çin’de farklı alanlarda staj yapmakta olan 161 öğrenci ile yapılan çalışmaya göre öğrenciler staj memnuniyetinde çalışma ortamını temel belirleyici olarak gösterirken fiziksel ortamdan ziyade çalışan/yöneticilerin ilgisi ve davranışlarının da temel belirleyici olduğunu belirtmişlerdir (To ve Lung, 2020). Buna istinaden çalışma ortamının hem genel staj memnuniyetine (H₁) hem de öğrenci/stajyerin beceri gelişimine (H₅) olan etkisini ortaya koymanın önemli olacağı düşünülmektedir.

H₁: *Staj yapılan iş yerindeki Çalışma Ortamına (ÇO) dair pozitif değerlendirme “Staj memnuniyetine” (SM) olumlu etki eder.*

H₅: *Çalışma Ortamında (ÇO) uygun şartların olmasının öğrencinin Beceri Gelişimine (BG) olumlu etkisi vardır.*

İkinci olarak ise üniversite danışmanının ya da akademik personelin staj memnuniyeti üzerindeki etkisini araştırma gereği hissedilmiş, bunda da belirleyici olarak hem havacılık sektöründe üniversite-sektör iletişiminde nispeten küçük bir ağ içerisinde akademik danışmanların iletişiminin önemli olması hem de Yükseköğretim Kurulunun (YÖK) yayınlamış olduğu “Uygulamalı Eğitimleri Çerçeve Yönetmeliği”^[1] içerisinde belirtildiği üzere akademik personelin “stajı izlemesi, kurumlar arası koordinasyon rolü, öğrenciye rehber olması ve süreci değerlendirmesi” adına önemli bir sorumluluğunun da gösterilmesi düşünülmüştür. Bunun yanı sıra 2013 yılında yapılan bir çalışmada

[1] Bkz. <https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/Haber%20%20C4%B0%C3%A7erisindeki%20Belgeler/Dosyalar/2020/Ek-1-Uygulamali-Egitimler-Taslak-Yonetmeli.pdf>

Tablo 1. Havacılıkta staj uygulamaları ile ilgili literatürde yer alan çalışmaların özeti.

Yazar	Yıl	Kapsam	Sonuç
Kiteley	1997	Havacılık fakülteleri, Havayolu işletmeleri, öğretim üyeleri	Stajların havayolu ile fakülteler arasında bir ortaklık şekli olduğu belirtilerek, stajlarda üniversite öğretim üyelerinden de destek alınabileceğini dile getirmiştir.
Turney (akt. Ruiz, 2004)	1997	Havacılık işverenleri	Havacılık işverenleri açısından stajın 4 önemli faydası olduğunu belirterek, bunları yüksek motivasyonlu ve hevesli çalışanlar, acil personel ihtiyaçlarını karşılamak için farklı bir popülasyonun sağlanması, giriş seviyesi ve işe alımın kolaylaştırılması olarak özetlemiştir.
Lindseth	1999	Fakültelerin havacılık programları	Havacılık eğitiminde stajların eğitim kalitesine yüksek oranda etkisi olduğunu; ABD’de yüksek kalitede havacılık eğitimi veren kurumlarda, orta ve düşük kalitede havacılık eğitimi veren kurumlara göre daha çok sayıda staj faaliyeti olduğunu ortaya koymaktadır.
Bradley	1997	Pilot istihdamı	Pilot istihdamına yönelik problemin kaynağının eğitmen pilot bulmada yaşanan sıkıntı olduğunu belirleyerek, genç iş gücü ile tecrübeli kişilerin ilişki kurmasının tek yolunun staj olduğunu vurgulamıştır.
NewMyer, Ruiz ve Worrells	1998	Havayolu işletmeleri ve üniversiteler	Havayolu işletmelerinin staj faaliyetlerine çok önem verdiği ve bu konuda üniversiteleri desteklediği sonucuna ulaşmıştır.
NewMyer, Ruiz ve Rogers	2000	Havayolu işletmeleri	Genç ve yetenekli kişilerin havayolu için çalışmasını işletme için bir fırsat olarak gördüklerini belirtmektedir.
Ateş	2016	Sivil havacılık alanında eğitim veren eğitim kurumları	Türkiye’de sivil havacılık eğitimi veren eğitim kurumlarının çoğunun müfredatlarında staj zorunluluğu bulunduğu ve yükseköğretim düzeyinde havacılık eğitimi alan öğrencilerin staj sürecindeki iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili algılarına değinmiştir.
Macit ve Macit	2017	Havacılık işletmeleri ve eğitim kurumları	Sivil havacılık faaliyetinde bulunan işletmelerin eğitim kurumlarına staj desteği vermesi gerektiğini belirterek, bu desteklerin artması ile daha yetkin havacılık personelinin sektöre kazandırılabilceğini vurgulamaktadır.
Christou	1999	Mezunlar	Mezun öğrencilerin görüşlerine yer veren çalışma; öğrencilerin staj eğitimi ile ilgili görüşlerinden, kariyer planlamalarını ağırlıklı olarak staj dönemlerinde yaptıkları ve kendilerini staj döneminde meslek mensubu olarak hissettikleri sonucuna ulaşmaktadır.
Leslie ve Richardson	2000	Öğrenciler	Öğrenciler staj ile ilgili beklentilerinin yüksek olduğunu ancak ders içerikleri ile stajların bütünleşmediği konusunda görüş bildirmişlerdir.
Prather	2018	Üniversiteler	Deneyimsel öğrenme olarak tanımladığı stajın üniversite mezuniyetinden önce bireyin seçtiği, kariyer alanında gerçek bir dünya deneyimi elde etmek için mükemmel bir şans olduğunu belirtmekte; üniversitelerde havacılığa stajların rolünü ve hem üniversitelerin havacılığa hem de diğer akademik alanlarda stajları değerlendirmenin güncel yöntemlerini ele almaktadır.
Barron ve Maxwell	1993	Turizm öğrencileri	Turizm sektöründe staj yapan öğrencilerin sektörlerine karşı olumsuz bakış açısı kazandıkları sonucuna ulaştıkları çalışmada, yöneticilerin personele iyi davranmadıkları ve hak ettikleri ücretleri vermediklerini söyleyerek sektöre olumsuz baktıkları ifade edilmektedir.
Barron	1999	Turizm öğrencileri	Turizm öğrencilerinin staj memnuniyetlerini ölçmeyi amaçlayarak, öğrencilerin stajlarından genel olarak memnun kaldığı ve iş yeri ortamı ve çalışma arkadaşlarını benimsedikleri ancak staj süresince aldıkları eğitimin kalitesinden memnun olmadıklarını tespit etmektedir.
Çetin	2005	Turizm öğrencileri	Stajın öğrencileri sektöre hazırladığı, konuları ağırlama, üstleri ile iyi geçinme ve iyi ilişkiler kurma yönünde birçok bilgiyi öğrettiği sonucuna ulaşmaktadır.
Pelit ve Güçer	2006	Dinamik sektörler	Stajın özellikle insan ilişkilerinin yoğun olduğu ve dinamik olarak adlandırılan sektörler için daha önemli olduğunu vurgulayarak, dinamik sektörlerde teorik eğitimin mutlaka uygulamalı eğitim ile desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir.
Emir, Arslan ve Kılıçkaya	2008	Turizm sektörü	Turizm sektöründe işletmeler arasında rekabet üstünlüğü sağlamada personelin önemli bir yerinin olduğu ve staj yaparak birçok işletmeyi gören bireylerin işlerinde daha başarılı olduklarını belirtmektedir.

akademik personelin/danışmanın kurumlar arasındaki iletişiminde önemli ve staj memnuniyeti açısından anahtar bir rolü olduğu (H₂) belirtilirken bu durumun öğrencinin memnuniyetinin yanı sıra staj yapılan yerin taleplerini de anlayarak öğrenciyi rehberlik etme (H₄) açısından temel bir katkı sağladığı ifade edilmektedir. Bu bilgilere istinaden de aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur (Ruhanen, Robinson ve Breakey, 2013).

H₂: *Üniversite Danışmanı (ÜD) ile staja dair iletişimin sağlıklı olması "Staj memnuniyetine" (SM) olumlu etki eder.*

H₄: *Öğrencinin Üniversite Danışmanı (ÜD) ile olan pozitif iletişimi Çalışma Ortamına (ÇO) olumlu etki eder.*

Son olarak 2008 yılında turizm/konaklama sektöründe yapılan bir çalışmada (Ko, 2018) ve 2010 yılında pazarlama/işletme alanında yapılan bir başka çalışmada (Gupta, Burns ve Schiferl, 2010) öğrenme - beceri gelişimi ve yeni beceriler kazanmanın staj memnuniyeti üzerine (H₃) güçlü bir etkisinin olduğunun belirtilmesine istinaden bu değişken de değerlendirilmiştir.

H₃: *Öğrencinin staj esnasındaki Beceri Gelişim (BG) düzeyine dair pozitif değerlendirmesi "Staj memnuniyetine" (SM) olumlu etki eder.*

Yukarıdaki hipotezlerde kullanılan değişkenlere yönelik açıklamaların yanı sıra literatürde de staj memnuniyetine dair çeşitli çalışmalar yapılmış ve bunlar çeşitli değişkenler üzerinden değerlendirilmiştir. Sonuç olarak literatürde yer alan tüm benzer çalışmalar ve Türkiye’de yapılan çalışmaların ışığında, havacılık sektörünün kendine has yapısı da (akreditasyon, nitelikli personel ihtiyacı, vardiyalı çalışma, özel eğitim ihtiyacı vb.) yazarlar tarafından değerlendirilerek staj memnuniyetine etki eden toplam 3 değişken üzerinden 5 hipotezin oluşturulmasına karar verilmiş ve uygulanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Araştırma, Türkiye’de havacılık eğitimi veren yükseköğretim kurumlarında okuyan ön lisans ve lisans öğrencilerinin staj memnuniyetini ölçmek üzere yapılmıştır. Bu kapsamda veri toplamak amacıyla geliştirilen anketin linki, öğrencilere ulaştırılması amacıyla Türkiye’deki havacılık eğitimi veren yükseköğretim kurumlarındaki ilgili akademisyenlere ve sektörün önemli temsilcilerinin insan kaynakları departmanlarına gönderilmiştir. Çalışmanın örneklemini oluşturan toplamda 19 yükseköğretim kurumundan sağlanan 229 geri dönüşün biri geçersiz sayılarak 228 anketle analizler gerçekleştirilmiştir. Veri toplama süreci 2018 yılı Ağustos ve Eylül dönemini kapsamaktadır.

Araştırmada kullanılan anket, demografik verileri elde etmek için açık uçlu sorular, Likert 1–5 ölçeğine dayalı çoklu seçenekleri içeren sorular ve “evet-hayır” seçenekli sorulardan oluşmuştur. Anket sorularının ilk bölümündeki açık uçlu soru-

larda ankete katılan öğrencilerin demografik ve eğitim bilgilerine yönelik veriler toplamak hedeflenmiştir. Likert ölçeğine dayalı sorularda “1” olumsuz ucu temsil ederken, “5” olumlu ucu temsil etmiş; 3 yanıtı ise kayıtsızlık değeri olarak alınmıştır. Anketteki 3’ün üstündeki skorların pozitif, 3’ün altındaki skorların ise negatif değere sahip olduğu varsayılmıştır. Bu sorular ile staj değerlendirmesine yönelik veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Anketin son bölümündeki sorular ile de ankete katılan öğrencilerin staj memnuniyetleri, istihdam olanakları ve geleceğe yönelik beklentilerine dair bilgiler toplanmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın uygulaması için Eylül ayının ilk iki haftasında Türkiye’de öğrenci alımı yapan tüm havacılıkla ilgili yükseköğretim kurumlarına ve öğrencilerin stajlarını yaptıkları birçok sektör temsilcisine ulaşılmasına rağmen, yükseköğretim kurumlarının yaz dönemi içerisinde olması sebebiyle ilgili tüm öğrencilere ulaşamadığı için bazı üniversite ve program/bölmelerden geri dönüş alınamamıştır.

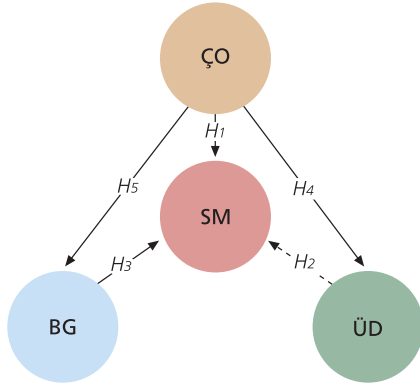
Araştırmanın Hipotez ve Modelleri

Araştırma için toplamda 5 adet hipotez öne sürülmüştür. Bu hipotezler ■ Tablo 2’de verilmiştir. Araştırmanın modeli de ■ Şekil 1’de belirtilmiştir.

Bu çalışmada ortaya konulan ve test edilen hipotezler, literatürde yer alan önceki çalışmalarda örneklerle de büyük oranda paralellik göstermektedir. Emir ve diğerleri (2008) yaptıkları çalışmada, turizm işletmeciliği ve otelcilik programı öğrencilerinin staj uygulamaları hakkındaki görüşleri değerlendirmiş ve kurdukları hipotezlerin sonuçlarını özetlemişlerdir. Öğrenciler, mesleki ve kişisel gelişimlerinde stajın katkılarına ilişkin büyük oranda olumlu görüş bildirmişlerdir. Yapılan stajların; öğrencilerin sektörü tanımaları, sektördeki güncel uygulamaları iş başında öğrenmeleri, insan ilişkilerini geliştirmeleri, yabancı dillerini geliştirmeleri, iş yaşamını tanımaları gibi pek çok konuda önemli katkılar sağladığını ve aynı zamanda öğren-

■ Tablo 2. Araştırma hipotezleri.

No	Açıklama
H1	Staj yapılan iş yerindeki Çalışma Ortamına (ÇO) dair pozitif değerlendirme "Staj memnuniyetine" (SM) olumlu etki eder.
H2	Üniversite Danışmanı (ÜD) ile staja dair iletişimin sağlıklı olması "Staj memnuniyetine" (SM) olumlu etki eder.
H3	Öğrencinin staj esnasındaki Beceri Gelişim (BG) düzeyine dair pozitif değerlendirmesi "Staj memnuniyetine" (SM) olumlu etki eder.
H4	Öğrencinin Üniversite Danışmanı (ÜD) ile olan pozitif iletişimi Çalışma Ortamına (ÇO) olumlu etki eder.
H5	Çalışma Ortamında (ÇO) uygun şartların olmasının öğrencinin Beceri Gelişimine (BG) olumlu etkisi vardır.

■ Şekil 1. Araştırma modeli (Kısaltmalar için bkz. Tablo 2).

cinin bu mesleği yapıp yapmayacağını belirlemesi konusunda da önem arz ettiğine değinmişlerdir.

Olcay, Yıldırım ve Sürme (2015) yaptıkları çalışmada, kurdukları hipotezler sonucu elde ettikleri bulguları özetlemişlerdir. Öğrencilerin staj eğitimi aldıkları işletmelerin okulda öğrendiklerine paralel bilgi kazandırdıkları gerekçesi ile staj yaptıkları işletmede çalışmayı düşündükleri ancak staj eğitiminin yeterliliği konusunda çekimser kaldıkları sonuçları ortaya çıkmıştır.

Bulgular

Bu bölümde elde edilen veriler ile öncelikli olarak tanımlayıcı analiz yapılmıştır. Sonra sırasıyla geçerlilik ve güvenilirlik testleri uygulanmış ve faktör analizine yer verilmiştir. Takiben elde edilen veriler üzerinden elde edilen bulguların değerlendirilmesi yapılmıştır.

Tanımlayıcı Analiz

Yükseköğretim program atlasında yer alan bilgilere göre Türkiye’de havacılık alanında eğitim veren bölüm/programların bulunduğu yaklaşık 50 kadar kurum olduğu görülmektedir. Bu kurumların sayısının ve öğrenci kontenjanlarının sıklıkla değişkenlik göstermesi sebebiyle araştırma sürecinde araştırma evrenini oluşturan toplam sayıya dair net bir tahmin yapılamamıştır. Araştırmanın temel kısıtı, araştırma zamanının yaz dönemi denk gelmesinin etkisiyle öğrencilere ulaşmada yaşanan zorluk sebebiyle tüm kurumlardan geri dönüşün sağlanamaması olmuştur. Çalışmaya 19 üniversitedeki 5 farklı bölüm/programdan geri dönüş sağlanırken; bu üniversitelerin öğrenci sayısını belirlemek amacıyla 2016 ve 2017 ÖSYM Tercih Kılavuzundaki kontenjanlar dikkate alındığında yaklaşık 1500 öğrenci olduğu tahmin edilmektedir.

■ Tablo 3’de detaylı bir şekilde belirtilen verilere göre katılımcıların cinsiyetlerinin neredeyse eşit şekilde dağıldığı ve büyük oranının 20–22 yaş aralığında (toplam %78.5) olduğu görülmektedir. Üniversite bazında değerlendirildiğinde ara-

■ Tablo 3. Katılımcı özellikleri.

Faktörler	Seçenekler	Sayı	Yüzde
Yaş	18	2	9
	19	16	7
	20	63	27.6
	21	72	31.6
	22	44	19.3
	23	14	6.1
	≥24	17	7.5
Cinsiyet	Kadın	113	49.6
	Erkek	115	50.4
Okuduğu üniversite	Ege	65	28.5
	Istanbul Gelişim	47	20.6
	İskenderun Teknik	24	10.5
	Necmettin Erbakan	22	9.6
	Ataşehir Adıgüzel MYO	11	4.8
	Zonguldak Bülent Ecevit	10	4.4
	Istanbul Gedik	10	4.4
	Özyeğin	10	4.4
	Atılım	7	3.1
	Erzincan Binali Yıldırım	7	3.1
Diğer ¹	15	6.6	
Bölüm / Program	SHUL	90	39.5
	UTEK	5	2.2
	Kabin	63	27.6
	Havacılık Yönetimi	67	29.4
	Hava Lojistiği	3	1.3
Eğitim düzeyi	Önlisans	149	65.4
	Lisans	79	34.6
AGNO	4.00–3.50	9	3.9
	3.49–3.00	56	24.6
	2.99–2.50	100	43.9
	2.49–2.00	55	24.1
	1.99–1.80	5	2.2
	≤1.79	3	1.3
Staj yapılan iş yeri	TGS	64	28.1
	Çelebi	37	16.2
	DHMI	35	15.4
	Pegasus	33	14.5
	Acenteler	12	5.3
	Sun Express	9	3.9
	Havaş	8	3.5
	THY	7	3.1
	TAV	7	3.1
	Diğer ²	16	7.0
Staj yapılan departman	Yolcu Hizmetleri	79	34.6
	Yer Hizmetleri	42	18.4
	Harekat (Operasyon)	26	11.4
	Ofis Hizmetleri	19	8.3
	Terminal Hizmetleri	12	5.3
Diğer ³	50	22	
Staj tecrübesi var mı?	Evet	113	49
	Hayır	115	51
Önceki staj zamanı	Lise	66	58
	Üniversite	47	42

Diğer¹: Atatürk, Erciyes, Gümüşhane, Kapadokya, Ondokuz Mayıs, Anadolu, Düzce, Etiler, Kırklareli ve Uşak Üniversiteleri. Diğer²: İSG, MNG, ACT, İzair, Corendon, Lufthansa, Ayjet, FIBA, İmalat Sektörü, Turkish Flight Academy ve Okullar. Diğer³: Genel Hizmetler, Teknik Birim, AIM, Kargo ve Emniyet Birimi.

tırmaya sırasıyla en çok Ege Üniversitesi, Gelişim Üniversitesi ve İskenderun Teknik Üniversitesi öğrencilerinin katılımı görülürken; program/bölüm bazında ise Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği (SHUİ) programı ve lisans karşılığı olan Havacılık Yönetimi bölümü öğrencilerinin yoğunluğu (%68.9) öne çıkmakta ve toplamda da %65'e yakın bir oranla ön lisans öğrencilerinin anketeye daha yoğun bir ilgi gösterdiği görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin neredeyse yarısının ağırlıklı genel not ortalamasının (AGNO) 2.50–2.99 aralığında olduğu ve çalışmaya katılan neredeyse tüm öğrencilerin 2.00 ortalamasının üzerinde yer aldığı ortaya konmaktadır.

Staj yapılan işyeri değerlendirmesinde A Grubu Yer Hizmetleri firmalarının (TGS, Çelebi ve Havaş) toplam %47.8 ile staj yapılan firma sıralamasında başı çektiği, Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMİ) ve Pegasus Havayolları'nın da toplam %30'a yakın bir oranla staj yeri açısından önemli bir paya sahip oldukları söylenebilir. Staj yapılan işyerinde başı çeken A Grubu Yer Hizmetleri firmalarının yüzdesine paralel olarak öğrencilerin ağırlıklı olarak yolcu hizmetleri, yer hizmetleri ve hare-

ket (operasyon) birimlerinde staj yaptıkları görülmektedir. Öğrencilerin staj tecrübesi konusundaki cevapları da oldukça yakın şekilde dağılırken, staj tecrübesi olanların ise bir önceki stajlarını ağırlıklı olarak lise dönemlerinde yaptıkları görülmektedir.

Bu verilerin yanı sıra stajın tamamlanmasını takiben kız öğrencilere yarı zamanlı (*part-time*) iş teklif edilme oranı (%18.2), erkeklerden (%9.7) yaklaşık olarak iki kat daha fazladır. Bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için iki değişken de kategorik olduğundan ki-kare testi uygulanmıştır. Ki-kare testi neticesinde hücrelerin %20'den fazlasında 5'ten küçük frekans olup olmadığı kontrol edilmiş ve bu değerin %0 olduğu görülmüştür. Bu nedenle ki-kare değerinin okunabileceği sonucuna varılmıştır. Ki-kare değeri okunduğunda da $\chi^2(1)=3.434$, $p<0.01$ olduğu görüldüğünden staj bitiminde kız öğrencilere erkek öğrencilere nazaran yarı zamanlı iş teklif edilme olasılığının daha yüksek olduğu hipotezi kabul edilmiştir (Field, 2009).

■ Tablo 4, öğrencilere yöneltilen soruların tanımlayıcı analizini içermektedir. Öğrencilere toplamda 30 adet soru yö-

■ Tablo 4. Anket cevaplarının ortalaması ve standart sapması.

Faktörler	Ort.	Std. S.
Beceri Gelişimi (BG)		
1. Eğitim hayatımda edindiğim bilgileri stajda uygulama imkânı sağlandı.	3.73	1.237
2. Sektör/meslekle ilgili anlamlı pek çok görevin içerisinde yer aldım.	3.93	1.174
3. Staj havacılık bilgi ve becerilerimin artmasına katkı sağladı.	4.34	1.068
4. Problemi anlama ve çözme becerilerimin artmasına katkı sağladı.	4.36	0.977
5. İnsanlarla çalışma / koordinasyon becerim arttı.	4.55	0.770
6. Zaman yönetimi becerim arttı.	4.46	0.857
7. Liderlik becerilerim arttı.	4.28	0.971
8. Yabancı dil kullanma becerim arttı.	3.73	1.268
9. Kendime olan güven duygusunun gelişmesine katkı sağladı.	4.49	0.898
10. Sıradan (getir götür vb.) işler değil de meslek bilgisi gerektiren (zorlu) işler yaptım.	3.91	1.281
11. Staj kendimi anlamam ve kariyer planlamam açısından yararlı oldu.	4.50	0.927
Çalışma Ortamı (ÇO)		
1. Stajda yapacaklarım ve görevlerim bana net bir şekilde anlatıldı.	4.29	1.100
2. Günlük / Haftalık çalışma saatleri uygun ve iyi planlanmıştı.	4.18	1.191
3. Çalışma ortamı profesyoneldi.	4.19	1.057
4. Staj yerindeki yöneticim (şef-supervisor) bilgili ve profesyoneldi.	4.37	0.991
5. Staj yerindeki yöneticim yardımcı oldu ve sorularımı yanıtladı.	4.41	0.987
6. Çalışanlar stajyerlere karşı saygılı ve yardımseverlerdi.	4.28	1.133
Staj Memnuniyeti (SM)		
1. Mezuniyet sonrası havacılık sektöründe çalışma düşünceme olumlu katkı sağladı.	4.26	1.099
2. Stajda benden istenenleri ve verilen görevleri anladım.	4.73	0.625
3. Havacılık sektörüne olan ilgim arttı.	4.42	0.956
4. Staj deneyimi için kendimi hazır buldum.	4.46	0.927
5. Stajımı bırakmayı hiç düşünmedim.	4.13	1.388
6. Genel olarak stajımdan memnunum.	4.29	1.042
Üniversite Danışmanı (ÜD)		
1. Üniversite danışmanım ve staj yaptığım yer arasında bir iletişim/koordinasyon vardı.	3.64	1.455
2. Üniversitedeki danışmanıma kolayca ulaşabildim.	4.24	1.098
3. Üniversitedeki danışmanım ihtiyaçlarıma/sorularıma gerekli yanıtları verdi.	4.29	1.132
4. Stajım esnasında üniversite danışmanım ile görüşebildim.	3.98	1.317

neltilmiş, istatistiksel analiz neticesinde 3 soru elenerek kalan 27 soru üzerinden “Beceri Gelişimi, Çalışma Ortamı, Staj Memnuniyeti ve Üniversite Danışmanı” şekilde dört faktör oluşturulmuştur. ■ Tablo 4’teki verilere göre dört faktörün de 3 olarak kabul edilen kayıtsızlık değerinden daha yüksek bir ortalamaya ve genel anlamda düşük standart sapmaya sahip olduğu görülmektedir. En yüksek ortalama (4.38) ve standart sapmaya (0.99) sahip olan faktör “staj memnuniyeti” olarak öne çıkmıştır. Üniversite danışmanı faktörü ise en düşük ortalama (4.04) ve en yüksek standart sapmaya (1.25) sahip faktör olmuştur. Bu verilerin ışığında çalışmaya katılan öğrencilerin staj memnuniyet düzeylerinin genel anlamda yüksek olduğu ancak üniversite danışmanlarının hem öğrenci hem de firma ile olan iletişimde üniversite ve firmalara göre değişkenlikler gösterebildiği ortaya çıkmaktadır.

■ Tablo 4’te verilen değişkenlerin alt ögeleri itibarı ile standart sapmaları incelendiğinde en yüksek standart sapmanın 1.455 ile “Üniversite danışmanım ve staj yaptığım yer arasında bir iletişim/koordinasyon vardı” alt ögesinde olduğunu, bunu takiben 1.317 ile “Stajım esnasında üniversite danışmanım ile görüşebildim” alt ögesinin takip ettiği görülmektedir. Bu sonuçlara göre ise çalışmaya katılan öğrencilerin yer aldığı yükseköğretim kurumlarında staj danışmanı/koordinatörlerinin, öğrenciler ve sektör temsilcileri ile arasındaki ilişkinin değişkenlik gösterdiği ve bir standart iletişim olmadığı söylenebilir. Diğer yandan en yüksek ortalama (4.73) ve en düşük standart sapmaya (0.625) sahip olan “Stajda benden istenenleri ve verilen görevleri anladım” alt ögesi ile öğrencilerin staj deneyimlerinde kendine olan güvenlerini ya da staj yöneticilerinin öğrencilere üstesinden gelebilecekleri işleri vermeleri sonucu ortaya konabilir. Bunun yanı sıra yüksek ortalama ve düşük standart sapmaya sahip sırasıyla “İnsanlarla çalışma/koordinasyon becerim arttı, Zaman yönetimi becerim arttı, Staj kendimi anlamam ve kariyer planlamam açısından yararlı oldu, Liderlik becerilerim arttı, Problemi anlama ve çözme becerilerimin artmasına katkı sağladı” alt ögeleriyle de çalışmaya katılan öğrenciler için staj deneyiminin genel anlamda olumlu katkı sağladığı gözlemlenmektedir.

Güvenilirlik ve Faktör Analizi

Çalışmada veri toplamak için kullanılan anket yönteminin güvenilirliğini test etmek için en sık kullanılan ve kabul gören yöntem Cronbach alfa değerinin hesaplanmasıdır (Field, 2009). Tüm sorular için verilen cevaplardan elde edilen α değeri anketin toplam güvenilirliğini gösterirken, 0.7’den büyük olması beklenir. Eğer bu değerden düşük bir α değeri söz konusu ise anketin zayıf güvenilirliği olduğunu; 0.8 ve üzerinde olması ise anketin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu ifade etmektedir (Nunnally, 1978). Ankette yer alan sorulardan elde edilen verilerle hesaplanan α değeri 0.85–0.91 aralığında yer aldığı için çalışmada kullanılan anketin güvenilir olduğunu söylemek mümkündür (■ Tablo 5).

Faktör analizi, ilişkili olduğu düşünülen çok sayıdaki değişken arasındaki ilişkiyi anlaşılır hale getirmek ve yorumlayabilmek adına daha az sayıda değişkene indirgemek için kullanılan çok değişkenli bir analiz tekniğidir (Field, 2009). Bu doğrultuda, faktör analizi yapılarak değişken grupları belirlenmiştir. Öncelikle, Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) ve Bartlett *sphericity* analizleri kullanılarak, araştırma verilerinin faktör analizine uygunluk durumu tespit edilmiştir. Bu testlerin sonucunda (KMO=0.919, *Bartlett’s test of sphericity*=5161.373, *df*=435, *p*=.000) verilerin faktör analizine uygunluğu ortaya konmuştur. Field’e göre (2009) bu analizlerde KMO değerinin 0.50’den büyük olması; 0.7 ile 0.8 arasındaki değerlerin iyi ve 0.8 ile 0.9 arası değerlerin ise mükemmel olarak tanımlandığı belirtilmektedir. Öz değer (*eigenvalue*) yükseldikçe buna paralel olarak faktörün açıkladığı varyansın da arttığı ve %40 varyans oranının yeterli olduğu göz önünde bulundurduğunda (Field, 2009), faktörlerin öz değerlerinin (öz değer en az 1 düzeyinde) %42.07–63.28 arasında yer almasının faktör analizi için yeterli bir sonuç olduğu belirlenmiştir (■ Tablo 6).

Faktörler arasındaki korelasyon matrisini göstermek üzere ■ Tablo 6 oluşturulmuştur. Faktör gruplarından “Beceri Gelişiminin (BG)”, Çalışma Ortamı (0.596) ve Staj Memnuniyeti ile (0.700) orta; Üniversite Danışmanı (0.415) ile zayıf ve birinci derecede anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. “Çalışma Ortamının (ÇO)” Staj Memnuniyeti ile (0.683)

■ Tablo 5. Güvenilirlik analizi.

Faktörler	Ölçek güvenilirliği (Cronbach α)	Açıklanan varyans (%)	Öge sayısı
Beceri Gelişimi (BG)	0.916	42.07	11
Çalışma Ortamı (ÇO)	0.904	51.03	6
Staj Memnuniyeti (SM)	0.911	63.28	6
Üniversite Danışmanı (ÜD)	0.858	58.44	4

■ **Tablo 6.** Her bir faktör için korelasyon.

Değişkenler	BG	ÇO	SM	ÜD
Beceri Gelişimi (BG)	1.0			
Çalışma Ortamı (ÇO)	0.596*	1.0		
Staj Memnuniyeti (SM)	0.700*	0.683*	1.0	
Üniversite Danışmanı (ÜD)	0.415*	0.342*	0.377*	1.0

*Korelasyon 0.001'de anlamlıdır (çift yönlü).

■ **Tablo 7.** Her faktör için döndürülmüş bileşen matrisi (*rotated component matrix*).

	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8	S9	S10	S11
BG	.512	.707	.709	.732	.757	.676	.690	.634	.695	.522	.545
ÇO	.547	.572	.670	.855	.826	.740					
SM	.730	.617	.742	.534	.701	.650					
ÜD	.742	.897	.913	.866							

orta ve Üniversite Danışmanı ile (0.342) zayıf ama birinci dereceden anlamlı bir ilişki söz konusudur. Staj Memnuniyeti (SM) ile Üniversite Danışmanı arasında (0.377) zayıf ve birinci dereceden anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, tüm faktörler arasında pozitif ve birinci dereceden anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. ■ Tablo 6, belirleyici ve bağımlı değişkenler arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermekte ancak nedenselliğin yönü hakkında bir bilgi vermemektedir. Bu amaçla regresyon analizi yapılarak hipotezleri test etmek ve nedenselliğin yönünü belirlemek amaçlanmıştır.

Çalışmada kullanılan anket sorularının istenen ilişkiyi açıklamadaki başarısından emin olabilmek adına Varimax rotasyonu kullanılarak tüm belirleyici değişkenler üzerinde faktör analizi yapılmıştır. Bu doğrultuda, temel bileşen analiziyle elde edilen bileşen matrisini göstermek adına ■ Tablo 7 oluşturulmuştur.

Hipotezlerin Testi

Faktör skoru katsayılarını hesaplarken çeşitli yöntemler kullanılabilirken bunların en basiti regresyon metodudur. Bu metotta, faktör yüklemeleri, değişkenler arasında başlangıçtaki korelasyonları hesaba katacak şekilde ayarlanarak ölçüm birimleri ve değişkenler arasındaki farklılıklar istikrar kazanır (Field, 2009). Analiz sonucunda elde edilen veriler ■ Tablo 8'de sunulmuştur. Çalışma ortamı ve beceri gelişiminin staj memnuniyetine etkisi pozitif ve birinci derecede ($p < 0.001$) anlamlı iken üniversite danışmanının staj memnuniyeti ile anlamlı bir nedensellik ilişkisine sahip olmadığı ($p = 0.217$) görülmektedir. Modelin F değeri (113.259) ve düzeltilmiş R^2 'si (0.597) dikkate alındığında modelin varyansın %60'ını açıkladığını söylemek mümkündür. Başka bir ifadeyle, staj memnuniyetinin %60 oranında bu faktörlerin paralelinde oluştuğu anlaşılmaktadır. Son dönemlerde doğrusal model kullanılarak yapılan çalışmalar incelendiğinde (Buli ve Yesuf, 2015; Finisterra do Paço, Ferreire, Raposo, Radrigues ve Dinis, 2011; Liñán ve Chen, 2009) varyansın en çok %45'ini açıkladığı dikkate alınırsa elde edilen bu sonucun oldukça tatmin edici olduğu söylenebilmektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, matematiksel bir model olarak kabul edilen denklem sayısal olarak aşağıda verilmiştir:

$$SM = 0.868 + 0.435 * BG + 0.405 * \text{ÇO} + 0.058 * \text{ÜD}$$

Denkleme göre öğrencilerin beceri gelişimine dair olumlu algılarındaki bir birimlik artış, staj memnuniyetlerinde 0.435 birimlik bir artışa sebep olmaktadır. Yine çalışma ortamındaki olumlu algıdaki bir birimlik artış, staj memnuniyetlerinde 0.405 birimlik bir artışa yol açmaktadır.

■ **Tablo 8.** Staj memnuniyetine uygulanan doğrusal regresyon.

Değişkenler	B
BG → SM	0.439*
ÇO → SM	0.351*
ÜD → SM	0.040
Model F	113.529
R^2	0.603
Düzeltilmiş R^2	0.597

*0.001'de anlamlı (çift yönlü).

ÇO → + BG ve ÜD → + ÇO ilişkilerini anlamayabilmek adına doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucu bütün ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0.001$) olduğu anlaşılmaktadır. Beceri gelişiminin çalışma ortamı ile düzeltilmiş R^2 'si 0.352 iken üniversite danışmanının çalışma ortamı ile düzeltilmiş R^2 'si 0.113'tür (■ Tablo 9).

H₁: (ÇO → + SM) tamamen desteklenmektedir.

H₂: (ÜD → + SM) desteklenmemektedir ($p=0.217$).

H₃: (BG → + SM) tamamen desteklenmektedir.

H₄: (ÜD → + ÇO) tamamen desteklenmektedir.

H₅: (ÇO → + BG) tamamen desteklenmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Üniversiteler, öğrencilerin mesleki kariyerlerine geçiş aşamasında en önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul edilmektedir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm/programların planlamasına göre ağırlıklı olarak teorik bilgiler edinecek mesleki kariyerlerine geçiş sürecinde bilgi ve yeterlilik kazandıkları bu aşamada, kariyerlerine yön verecek meslekleri tanıması, operasyon veya süreçlerin içerisinde kısa bir süre de olsa deneyim kazanması ve öğrencilerin karar verme süreçlerine doğrudan etki etmesi açısından staj kritik bir süreç olarak öne çıkmaktadır. Havacılık sektörü doğası gereği dinamik ve 7 gün 24 saat devam eden bir sektör olması sebebiyle, staj uygulamaları hem öğrenciler hem de sektör temsilcileri açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu sebeple havacılık alanında eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdüren hemen her yükseköğretim programında isteğe bağlı ya da zorunlu olarak staj uygulamalarına yer verilmektedir. Ancak Türkiye'deki literatüre bakıldığında havacılık alanında staj ile ilgili çalışmalara çok az yer verildiği görülmektedir. Bu çalışmayla, Türkiye'de havacılık alanında eğitim gören ön lisans ve lisans düzeyindeki öğrencilerin staj tecrübeleri ve memnuniyetlerini ölçebilmek ve sektördeki durumu analiz edebilmek amaçlanmıştır.

Çalışmada kullanılan anket yönteminden elde edilen verilere göre, çalışmaya ağırlıklı olarak 21–22 yaş grubundan öğrenciler katılırken, cinsiyet olarak ise neredeyse eşit bir dağılımla karşılaşmaktadır. Yükseköğretim düzeyinde ise ön lisans programlarında okuyan öğrencilerin daha yüksek bir ka-

tılım gösterdikleri, bu dağılımda sivil hava ulaştırma işletmeciliği programı öğrencilerinin ve yıl olarak ağırlıklı olarak 2. sınıf öğrencilerinin yer aldığı görülmektedir. Programlara paralel olarak öğrencilerin ağırlıklı olarak A Grubu Yer Hizmetleri firmalarında, yolcu ve yer hizmetleri departmanlarında staj yaptıkları ve neredeyse yarı yarıya oranla daha önce staj tecrübeleri olduğu ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin çok büyük bir oranı meslekle ilgili anlamlı işlerin içinde yer aldıklarını, yükseköğretim kurumlarında edindikleri bilgiyi stajda uygulama fırsatı bulduklarını ancak sektörde edindikleri bilgiden daha fazlasına ihtiyaç duyduklarını (yaklaşık %50) belirtmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında zaman, yükseköğretim kurumlarındaki müfredatlarda pratik uygulamalara yönelik bir eksiklik olduğu ya da güncelleme ihtiyacı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan, çalışmaya katılan öğrencilerin büyük bir oranı (yaklaşık %70), staj sayesinde mesleğe dair bilgi, beceri ve ilgilerinin arttığını, sektörde kariyer yapma açısından olumlu düşüncelere sahip olduklarını belirtmişlerdir. Stajda edindikleri tecrübe ile problem çözme, koordinasyon, zaman yönetimi, liderlik, yabancı dil kullanımı ve özgüven gibi alanlarda yeterliliklerini artırdığını belirten öğrenci sayısı da oldukça fazladır. Havacılık sektöründe çalışma ortamı ve yükseköğretim kurumlarıyla olan ilişkiler açısından da öğrencilerin yine yüksek bir oranı, çalışma ortamının profesyonel düzeyde olduğunu, bağlı oldukları yöneticilerin bilgi düzeylerinin yüksek olduğunu ve diğer çalışanların da saygılı ve yardımsever olduklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde sektör ile üniversite arasında ilişkinin iyi olduğunu ve staj danışmanlarının kendilerine yüksek oranda yardımcı olduklarını söylemişlerdir. Ankete katılan öğrencilerin yaklaşık %80'i kendilerini staj deneyimi için hazır bulduğunu, yaklaşık %90'ı stajın kendilerini anlama ve kariyer planlaması açısından faydalı olduğunu ve yaklaşık %85'i staj deneyiminden memnun olduğunu belirtmişlerdir. Bu açıdan değerlendirildiğinde ise yükseköğretim kurumlarında edindikleri bilginin kısmen de olsa yetersiz olduğunu belirten öğrencilerin, staj memnuniyetindeki yüksek orana istinaden kendilerine olan güveninin öne çıktığı ya da sektörde edindikleri tecrübenin faydalı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

2018 yılı itibarıyla Mesleki Eğitim Kanunu'na göre stajyerlere ücret ödenmesi zorunlu iken (asgari ücretin en az %30'u

■ **Tablo 9.** Çalışma Ortamı, Üniversite Danışmanı ve Beceri Gelişimi faktörlerine uygulanan doğrusal regresyon.

Değişkenler	B	SE B	SE ERR	Model F	R ²	Düzeltilmiş R ²
ÇO → BG	0.511	0.596	0.046	124.238	0.355	0.352
ÜD → ÇO	0.272	0.342	0.050	29.881	0.117	0.113

oranında), ankete katılan öğrencilerin %73.8'i kendilerine ücret ödenmediğini belirtmiştir. Bu husus da çalışmanın sonuçları açısından değerlendirilmesi kritik sonuçlardan biri olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra çalışmaya katılan öğrencilerin %11.8'i kendilerine tam zamanlı, %14'ü ise yarı zamanlı iş teklif edildiğini belirtmiş, teklif yapılan öğrencilerin cinsiyeti değerlendirildiğinde ise kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla iki kat daha fazla teklif aldığı ortaya konmuştur. Son olarak staj yapan öğrencilerin %75.5'i ileride staj yaptıkları firmada çalışmayı düşünebileceklerini, %79.9'u da staj yaptıkları firmaları diğer arkadaşlarına önerebileceklerini belirtmişlerdir.

Bu çalışmada havacılık alanında eğitim gören öğrencilerin mesleki staj deneyimlerini değerlendirmek amaçlanmış ve bu deneyimler “beceri gelişimi, çalışma ortamı, üniversite danışmanı ile olan ilişkiler ve staj memnuniyeti” başlıkları altında değerlendirilmiş ve buna göre 5 hipotez oluşturulmuştur. Hipotezlerden çalışma ortamı – staj memnuniyeti, beceri gelişimi – staj memnuniyeti, üniversite danışmanı – çalışma ortamı ve çalışma ortamı – beceri gelişimi hipotezleri ile ilgili anlamlı ve pozitif bir sonuç elde edilirken, üniversite danışmanı – staj memnuniyeti (H₂) ile ilgili anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Sonuçlar, To ve Lung'un (2020) staj memnuniyetinde çalışma ortamının temel belirleyici olduğuna dair bulguları ile benzerlik göstermektedir. Aynı şekilde bu çalışmada elde edilen sonuçlar Ko (2008) ve Gupta ve diğerlerinin (2010) çalışmalarında yer alan öğrenme – beceri gelişimi ve yeni beceriler kazanmanın staj memnuniyeti üzerine güçlü bir etkisinin olduğu ile de uyumludur. Ancak Ruhanen ve diğerleri (2013) tarafınca yapılan çalışmada elde edilen sonuçlarla tam bir uyum gerçekleşmemiştir. Bahse konu olan çalışmada akademik personelin/danışmanın kurumlar arasındaki iletişimde önemli ve staj memnuniyeti açısından anahtar bir rolü olduğu belirtilirken bu durumun öğrencinin memnuniyetinin yanı sıra staj yapılan yerin taleplerini de anlayarak öğrenciye rehberlik etme açısından temel bir katkı sağladığı ifade edilmiş olmakla birlikte bu çalışmada elde edilen bulgu üniversite danışmanı – staj memnuniyeti (H₂) ile ilgili anlamlı bir ilişki olmadığıdır. Bunun sebebi, yapılan çalışmaların farklı sektörlerde çalışan öğrencilere yapılan anketlerden elde edilen verilerin kullanılmış olması olabilir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin genel anlamda staj memnuniyetlerinin yüksek olduğu, sektörde staj sırasında yükseköğretim kurumlarında edindikleri bilgi ve yeterliliğe uygun işlerde çalıştıkları, staj deneyiminin kendilerine birçok açıdan olumlu etkisinin olduğu ve kariyer planlamaları açısından belirleyici bir aşama olduğu belirtilmektedir. Bunun yanı sıra yükseköğretim kurumlarında edindikleri teorik bilginin staj deneyiminde uygulanması aşamasında bir eksiklik/yetersizlik

olduğu vurgusu da dikkate alınmalıdır. Bu hususta yükseköğretim kurumlarında havacılık eğitimi veren program ve bölümlerin müfredatları ya da ders içerikleri konusunda bir güncelleme yapmasının bu eksikliği giderme adına önemli bir adım olacağı ve sektörle daha yoğun ilişkiler geliştirilerek sektörün isteklerini dikkate almanın gelecek açısından kritik olduğu aşikardır.

Dünya genelinde de havacılık faaliyetleri açısından önemli bir paya sahip olan Türkiye sivil havacılık sektöründe, daha somut başarılar elde edebilmek ve öğrencilerin mezuniyet sonrası sektöre giriş aşamasında daha yüksek yeterliliklere sahip olarak adım atmalarının gelecek vizyonu açısından da önemli bir yeri olduğu farkındalığına sahip olabilmek, yükseköğretim kurumları açısından da düşünülmesi gereken bir husus olarak öne çıkmaktadır. İleriki çalışmalarda, Türkiye genelinde havacılık alanında faaliyet gösteren tüm yükseköğretim kurumları ve sektör temsilcilerinin yer aldığı bir çalışmanın, genel bir değerlendirme yapabilmek açısından oldukça olumlu bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yazar Katkıları / Author Contributions: VY: Çalışmanın teorik çerçevesinin oluşturulması, ampirik analize katkı, makalenin yazılması; AM: Literatür taraması, ampirik analiz sonuçlarının yorumlanmasına ve makalenin yazılmasına katkı; RBY: Ampirik analiz, sonuçların yorumlanması, çalışmanın nihai değerlendirilmesi. / VY: *Project idea, conceiving and designing the study, contribution to empirical analysis, writing the manuscript*; AM: *Literature search, contribution to interpreting the results and writing the manuscript*; RBY: *Empirical analysis, interpreting the results, critical reading and final check of the manuscript*.

Fon Desteği / Funding: Bu çalışma herhangi bir resmi, ticari ya da kar amacı gütmeyen organizasyondan fon desteği almamıştır. / *This work did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.*

Etik Standartlara Uygunluk / Compliance with Ethical Standards: Yazarlar bu makalede araştırma ve yayım etiğine bağlı kaldığını, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'na ve fikir ve sanat eserleri için geçerli telif hakları düzenlemelerine uyulduğunu ve herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını belirtmiştir. / *The authors stated that the standards regarding research and publication ethics, the Personal Data Protection Law and the copyright regulations applicable to intellectual and artistic works are complied with and there is no conflict of interest.*

Kaynaklar

- Ateş, S. S. (2016). Havacılık işletmelerindeki stajyer öğrencilerin iş sağlığı ve güvenliği algısına yönelik uygulama. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 9–18.
- Barron, P. (1999). *The theory and practice of industrial placement: An analysis of hospitality students' experiences*. CAUTHE 1999: Delighting the senses; Proceedings from the Ninth Australian Tourism and Hospitality Research Conference, Adelaide, Australia (pp. 279–289). Canberra: Bureau of Tourism Research.

- Barron, P., & Maxwell, G. (1993). Hospitality management students' image of the hospitality industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 5(5), v–viii.
- Bradley, P. (1997). Is the pilot shortage coming? *Aviation Week's Business and Commercial Aviation*, 81(3), 78–80.
- Buli, B. M., & Yesuf, W. M. (2015). Determinants of entrepreneurial intentions: Technical-vocational education and training students in Ethiopia. *Education + Training*, 57(8/9), 891–907.
- Cavcar, M. (1990). Havacılıkta eğitim ve eğitim organizasyonu. *Anadolu Üniversitesi Sivil Havacılık Bülteni*, 1(3), 5–8.
- Christou, E. S. (1999). Hospitality management education in Greece: An exploratory study. *Tourism Management*, 20(6), 683–691.
- Çetin, Ş. (2005). Öğrenci stajlarında yararlanılan dersler üzerine ampirik bir değerlendirme: Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 153–169.
- Emir, O., Arslan, S., & Kılıçkaya, Ş. (2008). Turizm işletmeciliği ve otelcilik programı öğrencilerinin staj uygulamaları hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi: Afyon Kocatepe Üniversitesi örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 273–291.
- Emir O., Pelit, E., & Arslan, S. (2010). Turizm alanında ön lisans eğitimi alan öğrencilerin staj öncesi ve sonrası görüşlerinin karşılaştırılması (Afyon Kocatepe Üniversitesi örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(33), 141–165.
- Field, A. (2009). *Discovering statistic using SPSS* (3rd ed.). London: SAGE Publications.
- Finisterra do Paço, M. A., Ferreira, M. J., Raposo, M., Rodrigues, G. R., & Dinis, A. (2011). Behaviours and entrepreneurial intention: Empirical findings about secondary students. *Journal of International Entrepreneurship*, 9(1), 20–38.
- Gerede, E. (2015). *Havayolu taşımacılığı ve ekonomik düzenlemeler teori ve Türkiye uygulaması*. Ankara: Art Ofset Matbaacılık.
- Gupta, P., Burns, D. J., & Schiferl, J. S. (2010). An exploration of student satisfaction with internship experiences in marketing. *Business Education & Administration*, 2(1), 27–37.
- Hancock, P. A., Nourbakhsh, I., & Stewart, J. (2019). On the future of transportation in an era of automated and autonomous vehicles. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(16), 7684–7691.
- Kıracı, A. G. K., & Bayrak, A. G. Ü. (2014). Sivil havacılık lisans mezunlarının istihdam ve kariyer durumları üzerine bir araştırma. *e-International Journal of Educational Research*, 5(2), 68–88.
- Kiteley, G. W. (1997). *Aviation industry and college partnerships in the United States*. Auburn, AL: University Aviation Association.
- Ko, W. H. (2008). Training, satisfaction with internship programs, and confidence about future careers among hospitality students: A case study of universities in Taiwan. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 7(4), 1–15.
- Küçükönel, H., & Korul, V. (2002). Havayolu işletmelerinde insan kaynakları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 67–90.
- Leslie, D., & Richardson, A. (2000). Tourism and cooperative education in UK undergraduate courses: Are the benefits being realised? *Tourism Management*, 21(5), 489–498.
- Liñán, F., & Chen, Y. (2009). Development and cross-cultural application of a specific instrument to measure entrepreneurial intentions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(3), 593–617.
- Lindseth, P. D. (1999). Assessing the environment and outcomes of four-year aviation programs: Does program quality make a difference? *Collegiate Aviation Review*, 17(1), 40–52.
- Macit, D., & Macit, A. (2017). Türkiye'de sivil havacılık sektöründe istihdamın mevcut durumu, sorunları ve sorunların çözümüne yönelik öneriler, *JOEEP: Journal of Emerging Economics and Policy*, 2(2), 74–85.
- NewMyer, D. A., Ruiz, J. R., & Rogers, R. E. (2000). University flight operations internships with major airlines: Airline perspectives. *Journal of Air Transportation World Wide*, 5(2), 111–29.
- NewMyer, D. A., Ruiz J. R., & Worrells D. S. (1998). A pioneering university-airline flight internship program: A follow-up study of intern participants. *Journal of Aviation/Aerospace Education & Research*, 8(2), 22–33.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Olcay, A., Yıldırım, İ., & Sürme, M. (2015). Turizm eğitimi alan öğrencilerin staj eğitimi hakkında görüşleri: Gaziantep ili örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 5(3), 324–334.
- Pelit, E., & Güçer, E. (2006). Turizm alanında öğretmenlik eğitimi alan öğrencilerin turizm işletmelerinde yaptıkları stajları değerlendirmeleri üzerine bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2006(1), 139–164.
- Phillips, W. (1996). Internships & Co-ops: Collegiate programs that can make your aviation career take off. *Flight Training*, 8, 43–47.
- Prather, C. D. (1999). Airport internships: Effectively structuring a departmental rotation internship. *Collegiate Aviation Review*, 17(1), 53–73.
- Prather, C. D. (2018). Experiential learning in collegiate aviation: The use and assessment of internships. *The Collegiate Aviation Review International*, 25(1).
- Ruhanen, L., Robinson, R., & Breakey, N. (2013). A tourism immersion internship: Student expectations, experiences, and satisfaction. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 13, 60–69.
- Ruiz, J. R. (2004). The most valuable aspects of an airline flight operations internship: The perceptions of former interns. *Journal of Aviation/Aerospace Education & Research*, 13(3), 43–54.
- Saldıraner, Y. (2012). *Türkiye'de sivil havacılık yükseköğretim eğitim programları*. Erişim adresi <http://acikarsiv.atilim.edu.tr/browse/579/> (23 Aralık 2018).
- Sarıbıyık, M. (2013). Meslek yüksekokullarında nitelikli işgücü yetiştirmek için 3+ 1 eğitim modeli. *Academic Platform-Journal of Engineering and Science*, 1(1), 39–41.
- Thiesse, J. L., NewMyer, D. A., & Widick, L. L. (1992). FBO and airport internships for university aviation students: Benefits for students, universities, and the aviation industry. *Journal of Studies in Technical Careers*, 14(4), 253–264.
- To, W. M., & Lung, J. W. (2020). Factors influencing internship satisfaction among Chinese students. *Education + Training*, 62(5), 543–558.
- Turizm Gazetesi (2014). *Staj dosyası (I): Öğrencilerin yaşadıkları sorunlar*. Erişim adresi <http://kariyer.turizm gazetesi.com/articles/article.aspx?id=24947> (25 Aralık 2018).

- Türk Dil Kurumu (2014). *Türkçe sözlük*. Erişim adresi http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts (20 Aralık 2018).
- Türkonfed (2006). *Beceriler, yeterlilikler ve meslek eğitimi: Politika analizi ve öneriler*. Erişim adresi <http://www.turkonfed.org/tr/detay/153/beceriler-yeterlilikler-ve-mesleki-egitimi-politika-analizi-ve-oneriler/> (15 Aralık 2018).
- Uslu, S. (2015). Türkiye’de akademik havacılık eğitiminin tarihi, mevcut durumu ve geleceği üzerine bir inceleme. III. *Ulusal Havacılık Teknolojisi ve Uygulamaları Kongresi*, 23–24 Ekim 2015, İzmir.
- Woodhall, M. (1979). Education, work and employment in developing countries: A synthesis of recent research. In M. Woodhall (Ed.), *Education work and employment: A summary review. A report for the research review and advisory group* (pp. 34–50). Ottawa: International Development Research Center Manuscript Reports (IDRC).
- Worrells, D. S. (2006). Characteristics of cooperative education and internship in aviation management programs. *Collegiate Aviation Review*, 24(1), 166–179.

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 Unported (CC BY-NC-ND 4.0) Lisansı standartlarında; kaynak olarak gösterilmesi koşuluyla, ticari kullanım amacı ve içerik değişikliği dışında kalan tüm kullanım (çevrimiçi bağlantı verme, kopyalama, baskı alma, herhangi bir fiziksel ortamda çoğaltma ve dağıtma vb.) haklarıyla açık erişim olarak yayımlanmaktadır. / *This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 Unported (CC BY-NC-ND 4.0) License, which permits non-commercial reuse, distribution and reproduction in any medium, without any changing, provided the original work is properly cited.*

Yayıncı Notu: Yayıncı kuruluş olarak Deomed bu makalede ortaya konan görüşlere katılmak zorunda değildir; olası ticari ürün, marka ya da kuruluşlarla ilgili ifadelerin içerikte bulunması yayıncının onayladığı ve güvence verdiği anlamına gelmez. Yayıncının bilimsel ve yasal sorumlulukları yazar(lar)ına aittir. Deomed, yayınlanan haritalar ve yazarların kurumsal bağlantıları ile ilgili yargı yetkisine ilişkin iddialar konusunda tarafsızdır. / **Publisher’s Note:** *The content of this publication does not necessarily reflect the views or policies of the publisher, nor does any mention of trade names, commercial products, or organizations imply endorsement by Deomed. Scientific and legal responsibilities of published manuscript belong to their author(s). Deomed remains neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.*